

NYÁR, PIAC, MŰVÉSZET

Az idén szerencsém volt: sok szabadtéri előadást láttam, egyet sem mosott el az eső. Ezt felfoghatnám szerencsétlenségnek is, hiszen a produkciók között alig akadt valódi élmény, sőt elviselhető színvonalú sem sok. Úgy kell nekem! Nem elég, hogy ilyenkor, szeptember utolsó napjaiban, október első hetében - e cikk írásakor - ötven-hatvan új bemutató zúdul a kritikusra, még nyáron is az egyik városból a másikba jár, és reménykedik: rekkenő hőségben, véget nem érő esőzések közepette is születhet valahol revelatív előadás. S voltaképpen miért ne születhetne? Ha van tehetség és akarat, a külső gátló tényezők hatása elenyésző lehet, ha meg nincs, akkor az őszi-téli hónapok alatt sem jön létre semmi érdemleges.

Persze a dolog mégsem ilyen egyszerű. Bár a mi éghajlati viszonyaink miatt szabadtéri színházat működtetni kockázatos vállalkozás, mégis sok helyen tartanak előadásokat, nem beszélve arról, hogy a fővárosban hány helyen zajlik teatrális(nak mondható) esemény. Pár évvel ezelőtt még amiatt siránkoztunk, hogy Budapesten és a Balatonnál nyáron alig látható színház. A Balatonnál nem változott a helyzet, de Pesten igen. Legalábbis ami a mennyiséget illeti. Több színházunkban hűtött nézőtér várja a közönséget (Madách Kamara, Vidám Színpad, Ruttkai Éva Színház), s a már bejáratott helyszínek (Margitsziget, Budai Parkszínpad, Városmajor, Hilton) mellett újak is vannak (Bakáts tér, Hadtörténeti Múzeum, Óbudai Társaskör). Vidéken pedig a patinás szegedi és gyulai fesztivál mellett Kőszegen és Sopronban, Zalaegerszegen és Székesfehérváron, Egerváron és Veszprémben, Miskolcon és Kisvárdán, Zsámbékon és Szentendrén, Esztergomban és Győrött is tartanak színházi előadásokat. A felsorolás nem teljes, és nem érzékelteti azt a hihetetlenül nagy különbséget sem, amely az egyes helyszínek színházi kínálata és előadásainak színvonalá között mutatkozik. Továbbá nem derülhet ki belőle, hogy egy-egy produkciót hányszor játszanak, s mibe kerül ez közvetve és közvetlenül nekünk, nézőknek és nem nézőknek, jámbor adófizetőknek.

Itt kezdődnek a problémák. A minőségiek éppen úgy, mint a gazdaságosságát érintőek. A kettő persze összefügg. A szabadtéri színházak nem kevés állami támogatást kapnak, amelyet pályázat útján lehet elnyerni. Vajon hogyan élnek e támogatással a nyári színházak, amelyeknek egy része érdekérvényesítő tömörülést alkot, azaz már megkezdődött a piac felosztása, a kiszorítási, a pozícióharc?

A Szegedi Szabadtéri Játékok például monstre rendezvény maradt, kiemelt dotációval, bár némileg szerényebb körülmények között működik, mint régebben. Harminchét napos „szezonja” alatt tizenöt estén öt produkciót játszott, ebből a

tavalyi *Elisabeth* reprim, az Operettszínház reper-toárdarabja, amely hétszer került színre, míg *A kiátkozott*, a Nemzeti Színház szabadtéri elő-bemutatója háromszor, az *Aida* és a *Cyrano* két-szer-kétszer, az Állami Népi Együttes műsora egyszer - egyik sem kis költségvetésű produkció! *A Cyrano* például több tízmillióba került! Csökkenthették volna a fajlagos költségeket, ha a Szegedi Nemzeti Színházban a darabot tovább játszanák, ahogyan ezt az intendatúrakoncepció értelmében tervezték, de a hírek szerint erre nem kerül sor. Hogy miért? Nyilván sok oka van. Akár csak annak, hogy a zsinagógában bemutatott *III. Richárd*-produkció öszre tervezett előadásai is elmaradtak.

A budapesti Szabad Tér Színház négy helyszí-nén a szegedihez hasonlóak az állapotok. A Mar-gitszigeten főleg koncerteket tartottak, az *Egri csillagok című* szuperprodukciót mindössze négy-szer játszották. Három hónap alatt tizenöt estére jutott program. A Városmajorban a *Hippolyt*, a *lakáj* és a *Marica grófnő* tizenötös, illetve tízes szériája tölti ki a szezon - ez példa lehet egyfajta gazdaságosabb működésre. (A másik két hely-színen elsődlegesen zenei eseményei vannak.)

Szentendrén többévi tetszhalál után ismét megpezdült a színházi élet. Tasnádi Csaba az utolsó pillanatban vette át a rendezvény irányítá-sát, így a műsor meglehetősen vegyesre sikerült, hiszen örökölt, szerződésben már leköötött pro-dukciók kerültek az általa választott, az ő ízlését tükröző előadások mellé. A győri Padlásszínház Csehov-adaptációja - *De mi lett a nővel?* - az évad (nem csak a nyár) egyik eseményének szá-mított, a *Mirandolina* a tisztességes szakmaisá-got képviselte, míg az Egervári Játékoktól impor-tált *Csapodár madárka* - vetekedve a Budapesti Kamaraszínházban most is látható *A kérékkel* (vagy az Esztergomban és Gyulán játszott *Bal-asival*) - méltán pályázhatna Citrom-díjra. Mind-azonáltal itt a szegedi vagy a szabad tér színházi költségvetés töredékéből dinamikus, a városi polgárságot, mecenatúrát megmozgató, színes és a következő évekre nézve biztató kezdeményezésnek lehettünk tanúi.

Akárcsak Esztergomban, ahol a város vezeté-se láthatóan nagyon ambicionálja, hogy nyári színháza legyen, s szándékának megvalósításá-ban nem is marad magára: mintaértékű együtt-működés körvonalai bontakoznak ki a város éle-tét meghatározó egyházi és világi vezetők között. Szép példája ennek az *Az országépítő* bemutatója.

Zsámbékon évek óta alakul egy magyar-román színházi műhely, a kezdeményezés helyen-ként vitatható, de többnyire érdekes előadásokban realizálódik. A saját bemutatók mellett szom-batonként hazai és külföldi, zömmel kisebbségi magyar színházak vendégjátéka alkotja a progra-mot. Ha lehet, még kevesebből gazdálkodva, mint Szentendrén vagy Esztergomban.

A példák sorolhatók, de talán ennyiből is ér-zékelhető, hogy léteznek intézményesült, egyre nehézkesebbé váló, monstre intézmények és di-namikus, új szellemű, szabadcsapat jellegű for-mációk. Egyikre is, másakra is szükség van. Hogy milyen mértékben? Az a közönségtől függ. Meg attól, hogy honnan s miből lehet finanszírozni ezeket a roppant gazdaságtalan vállalkozásokat. Egyszer vagy kétszer játszani egy produkciót - ezt csak a nagyon szegény országok engedhetik meg maguknak. Európában azt tapasztaljuk, hogy a nyári fesztiválok túlnyomó többsége összefonódik az idegenforgalommal. A színház turistaprogram, amely üzletet (is) jelent a tele-püléseknek, a kereskedőknek, a szállodák-nak. Közvetve a színházaknak is. Nálunk az idegenforgalom még alig ismerte fel a színház-ban rejlő lehetőségeket. (Persze a más kulturális eseményekben rejliket sem!) Másfelől viszont meg kell találni a szériajátszás lehetőségeit. A nyári színházaknak nincs arculatuk, hasonló műfajú vagy jellegű bemutatókat tartanak - gyakran ugyanazokat a darabokat veszik elő-, s többnyire a produkciók színvonalá sem emelkedik túl a tisztességes (vagy tisztességtelen) hanknizsint!

Nem lenne célszerűbb egyetlen jó előadást utaztatni? Vagy végiggondolni, kiknek érdeke az egyre szaporodó nyári színházi kezdemé-nyezések gründolása? Mennyit tud vagy akar támogatni az állami mecenatúra? S mennyire? Milyen szempontok szerint lehetne és kellene elosztani a pályázati pénzeket? Van-e támoga-tási koncepció a pályázatok mögött? (Miért épp ezen a területen lenne?) Mennyiben kell vagy lehet kiszolgáltatni a szabadtéri színházat a piaci szemléletnek, illetve a helyi kezdeményezésnek? (Tudjuk, a művészet nem üzlet, de a nyári színház többnyire nem sorolható a művészet kategóriájába.) Ez elsősorban nem a műsorválasztásnak, hanem a megvalósítás igé-nyességének vagy igénytelenségének a kérdése. Ki lehet-e alakítani különböző profilú játsszási he-lyeket? Van-e közönsége nyáron a művészi vagy éppen a kísérletező színháznak? Ha arra gondo-lok, hogyan változott meg például az Óbudai Társaskör nyári színházi kínálata (a Komedi Franc Ez? Goldonijai után *Hajnalba, délben, este*), vagy arra, hogy miért nincs már évek óta előadás Balatonbogláron, szeptikus vagyok. Ha viszont a szegedi Thealter vagy a Zsámbéki Szombatok jó néhány produkciójára visszaem-lékszem, bizakodni kezdek.

A példákat és a kérdéseket ki-ki továbbgon-dolhatja.